

เศรษฐกิจพอเพียง: หลักการกับความเข้าใจของวิสาหกิจชุมชนเกษตร¹

พิมพ์มิล แก้วมณี² นันทมน อีระกุล³ อารี วิบูลย์พงศ์⁴ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์⁵

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่หลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 มีหลายภาคส่วนที่ร่วมสนองพระราชดำรัส ในการขับเคลื่อนให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้เป็นกรอบความคิด ในการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหน่วยงานหลักในการสร้างขบวนการขับเคลื่อน แม้ว่ามีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังมีคำถามว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” จะสามารถใช้ได้จริงหรือในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน ? ประชาชนมีความเข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และมีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หรือองค์กร ดีเพียงไร?

บทความนี้ตอบคำถามข้างต้น โดยการประมวลจากการศึกษาเบื้องต้นของโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นผลจากการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 1 ของโครงการฯ ผลของเวทีที่แสดงถึงปัญหาของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความเข้าใจและเน้นย้ำถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นถึงความสมดุลจากทั้ง 3 คุณลักษณะ (พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน) โดยนำ 2 เงื่อนไข (ความรู้และคุณธรรม) มาพิจารณาประกอบการตัดสินใจยังไม่เพียงพอ ด้านวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศแม้ยังไม่สามารถสังเคราะห์วิธีบริหารจัดการระบบการผลิตขององค์กรที่เป็นเลิศของแต่ละกิจกรรมการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนได้ แต่ก็ได้จุดประกายให้กลุ่ม/สหกรณ์ที่ร่วมโครงการฯ ให้ตระหนักถึงวิถีปฏิบัติของตนเองจะเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาคำตอบในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งถัดไป ประเด็นที่กลุ่ม/สหกรณ์ให้ความสนใจในการร่วมหาคำตอบเป็นอย่างมากคือการค้นหาอัตลักษณ์ของกลุ่ม/สหกรณ์ โดยหลายกลุ่มเพิ่งเคยได้ยินและทำความเข้าใจเป็นครั้งแรกซึ่งแม้จะไม่สามารถหาอัตลักษณ์ของตนเองได้ทุกกลุ่ม แต่ก็ได้จุดประกายให้กลุ่ม/สหกรณ์ได้หันมาสนใจค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองและนำมาปรับใช้เพื่อประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกลุ่ม/สหกรณ์ต่อไป

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง ระบบการผลิตเกษตร วิสาหกิจชุมชน วิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ อัตลักษณ์ best practice

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันประมวลและกลั่นกรอง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

² ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

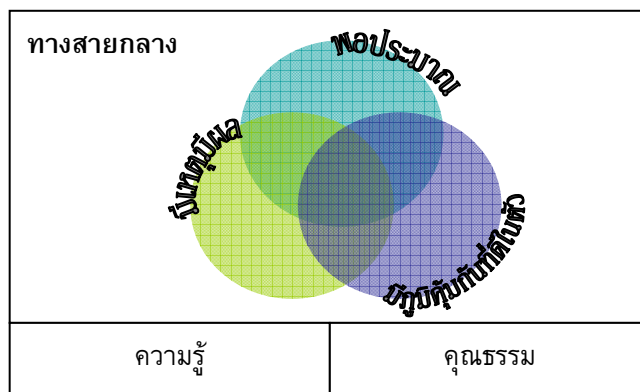
⁴ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป โดยมีใจความสำคัญดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2546)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ได้แก่

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
3. คำนิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้
 - ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
 - ความมีเหตุมีผล หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
 - การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ
 - เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
 - เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ซึ่งคุณลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงและเงื่อนไข ได้เรียกรวมกันเป็นความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า “สามห่วงสองเงื่อนไข” แสดงดังนี้

แผนภาพที่ 1 สามห่วงสองเงื่อนไข

วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูล

การศึกษานี้ประมวลจากการทบทวนวรรณกรรม ข้อมูลทฤษฎี ประกอบกับข้อมูลซึ่งเป็นผลจากการเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบการผลิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งที่ 1 ของโครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

อำพล เสนาณรงค์ (2542 อ้างใน กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2546) ได้อธิบายความหมายของเศรษฐกิจแบบพอเพียงว่าเป็นการยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ 1) **พึ่งตนเองทางจิตใจ** มีจิตสำนึกว่าตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ 2) **พึ่งตนเองทางสังคม** ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่น ได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3) **พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ** คือการส่งเสริม ให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นให้สามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) **พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม 5) **พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ** หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ซึ่งการอธิบายความหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นไปในทำนองเดียวกับสุเมธ ตันติเวชกุล(2542 อ้างใน กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2546) ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นเรื่องความพอดี ความพอประมาณ ว่าควรมีทั้งหมด 5 ประการดังต่อไปนี้ คือ 1) มีความพอดีด้าน**จิตใจ** 2) ความพอดีทางด้าน**สังคม** คือสร้างความพอดีในทุกระดับของสังคม 3) ความพอดีทางด้าน**เศรษฐกิจ** คือต้องอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน 4) ความพอดีทางด้าน**ทรัพยากรธรรมชาติ** คือใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรณรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และ 5) ความพอดีด้าน**เทคโนโลยี** คือต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาวะและความต้องการของประเทศ

จะเห็นว่าทั้งอำพล เสนาณรงค์ และสุเมธ ตันติเวชกุลได้มุ่งเน้นถึงหลัก 5 ประการ แม้จะเป็นในแง่มุมมองที่ต่างกันคือการพึ่งตนเองและความพอดี ซึ่งปัจจัยสำคัญทั้ง 5 ประการนี้ได้ปรากฏเป็น TERMS Model จากโครงการวิจัยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544) โดยสาระสำคัญของ model คือชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องอาศัยองค์ประกอบการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองทาง**เทคโนโลยี** (T: Technology) การพึ่งตนเองทาง**เศรษฐกิจ** (E: Economy) การพึ่งตนเองทาง**ทรัพยากรธรรมชาติ** (R: Resource) การพึ่งตนเองทาง**จิตใจ** (M: Mind) และการพึ่งตนเองทาง**สังคม** (S: Social)

จากข้างต้นสนับสนุนคำกล่าวที่ว่า หัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ความสมดุลหลาย ๆ ด้าน (ไสว บุญมา, 2543) เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม (ประเวศ วะสี เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม, 2542)

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในความเข้าใจของบุคคลทั่วไป

สวนดุสิตโพล เคยสำรวจความรับรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในภาคต่างๆ ทั่วประเทศ เมื่อปี 2547 โดยผลการสำรวจพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 90) รู้จักและเคยได้ยินคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มที่รู้จักมากที่สุดนั้นคือกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับมัธยมขึ้นไป ซึ่งสิ่งที่ประชาชนรับรู้และ เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดคือ การรู้จักความพอดี การเดินทางสายกลาง และการนำ เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตการทำงาน การไม่ใช้ของฟุ่มเฟือย การออมและการรู้จักประหยัด

ประเด็นที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิดคือ การไม่เป็นหนี้ และการผลิตเพื่อกินหรือใช้เฉพาะในครอบครัว ไม่ส่งออก แต่มุ่งปิดประเทศ หรือคิดว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้เฉพาะในภาคเกษตรกรรมเท่านั้น

จากรายงานการวิจัยเรื่อง “การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคมสวัสดิการในโครงการรวม น้ำ+ใจ ถวายในหลวง” (พิกุลทอง เกษมสันต์ และคณะ, 2546) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 93.90) ทราบ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยรับรู้จากโทรทัศน์มากที่สุด (ร้อยละ 19.50) เกษตรส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรม ความรู้ด้านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (ร้อยละ 66.50) และเคยผ่านการดูงานเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ (ร้อยละ 55.33) เกษตรส่วนใหญ่ทราบว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริโภคคือการมีอาหารที่ผลิตได้เองบริโภค ตลอดทั้งปีโดยไม่ต้องซื้อ (ร้อยละ 94.42) ในด้านสิ่งแวดล้อม คือทำการผลิตโดยงดใช้สารเคมี (ร้อยละ 81.22)

ผลการศึกษา

จากการประมวลข้อมูลทุกข้อมูขี้ข้างต้น จะเห็นว่าแม้มีการกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างแพร่หลาย แต่คนส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ และยังไม่ชัดเจนนักในการนำไป ปรับใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับองค์กรและประเทศ

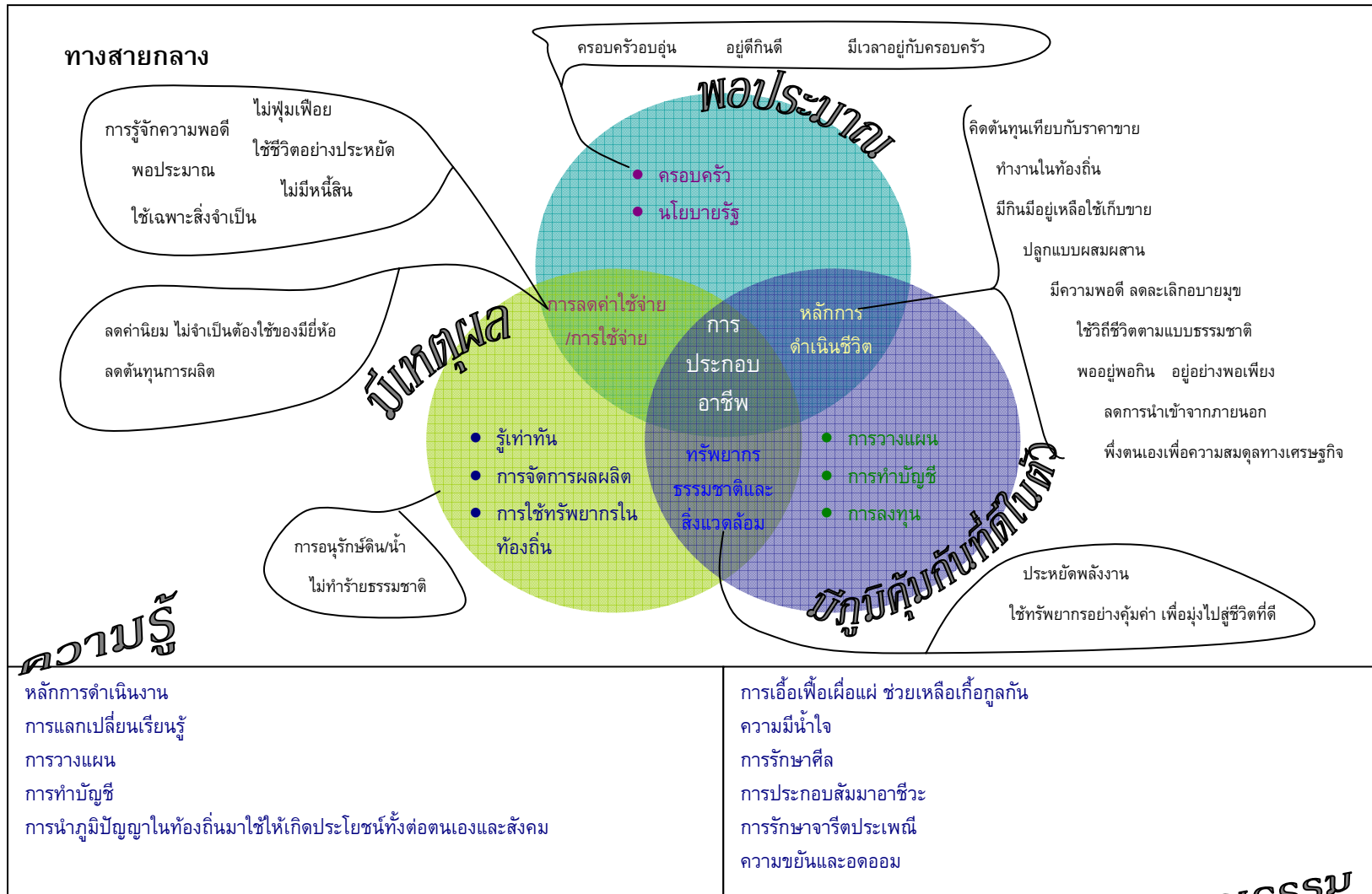
“โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหนึ่งใน ขอบโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มุ่ง ศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการถอดบทเรียนเศรษฐกิจพอเพียงจากกิจกรรมตัวอย่างในด้านระบบการผลิตของ เกษตรและวิสาหกิจชุมชนที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ในระดับบุคคลและองค์กรธุรกิจขนาดจิ๋ว ซึ่ง ได้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ ทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว โดยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ ทำให้เกิดความพอเพียงหรือไม่พอเพียง ซึ่งตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมนี้จะเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการสื่อความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงในสังคมต่อไป นอกจากนี้ยังมุ่งหาคำตอบว่าอะไรคือปัจจัยที่เป็นเหตุให้ระบบการผลิตของ วิสาหกิจมีความยั่งยืนต่างกัน และวิสาหกิจควรมีระบบการบริหารจัดการการผลิตอย่างไรจึงจะสามารถพัฒนาตนเอง ได้ได้อย่างยั่งยืนบนฐานอัตลักษณ์

ในการศึกษาคั้งนี้ ได้คัดเลือกตัวอย่างกิจกรรมการผลิต 6 กิจกรรมหลัก ซึ่งเป็นกิจกรรมการผลิตเกษตร 4 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ (1) ข้าว (2) โคนม (3) ลำไย และ (4) ส้ม และกิจกรรมการผลิตวิสาหกิจชุมชน 2 ประเภท ผลิตภัณฑ์ คือ (1) หัตถกรรมพื้นบ้าน และ (2) อาหารแปรรูปพื้นบ้าน รวมทั้งสิ้น 20 ระบบการผลิต (กรณีศึกษา) ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน

จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 1 มีประเด็นสำคัญคือ **การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) และอัตลักษณ์** ของกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนในด้านการบริหารจัดการระบบการผลิตขององค์กร และกระตุ้นให้เกิดประเด็นคำถามเกี่ยวกับการชี้วัดระดับความพอเพียง

จากประเด็นคำถามในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า “เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง ท่านคิดถึงอะไร?” ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นไว้หลากหลาย อาทิ “เป็นทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่มีพื้นฐานความคิดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โลกไม่ถูกทำลายด้วยน้ำมือมนุษย์เพียงไม่กี่รุ่น” หรือ “แนวทางซึ่งในหลวงทรงแนะนำให้กินอยู่ หากินตามกำลังของตนเองและครอบครัวตามสถานะที่เอื้ออำนวยของท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและระเบียบตามความสามารถของท้องถิ่น” เป็นต้น และยังมีความคิดเห็นอื่นๆ อีกมาก ทั้งนี้สามารถจัดเป็นหมวดหมู่ได้ตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัว ความรู้ และคุณธรรม ซึ่งคำตอบของผู้เข้าร่วมเวทีทั้ง 3 รุ่น ส่วนใหญ่นึกถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความพอประมาณและความมีเหตุมีผลมากกว่าในด้านอื่น ส่วน การมีภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรม มีเพียงผู้เข้าร่วมส่วนหนึ่งเท่านั้นที่กล่าวถึง

จากการระดมสมองในกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ก่อนการบรรยายความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยวิทยากรของโครงการฯ ทำให้เราเห็นภาพความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรกร ที่ไม่แตกต่างจากผลของสวนดุสิตโพลเมื่อปี 2547 คือสิ่งที่รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงคือการรู้จักความพอดี พอประมาณ การไม่ฟุ้งเฟ้อ การรู้จักประหยัด อย่างไรก็ตาม ผลจากเวทีได้แสดงให้เห็นว่าการไม่ฟุ้งเฟ้อ พยายามลดรายจ่าย เป็นส่วนที่มีการช้อนทับกันระหว่างคุณลักษณะ “ความพอประมาณ” และ “ความมีเหตุมีผล” จะเห็นได้ว่า**การมองแยกส่วนยังมีอยู่มาก** เช่น เรื่องการวางแผนถูกจัดให้อยู่เฉพาะในส่วนของการมีภูมิคุ้มกันที่ดี แต่ไม่ได้มองเชื่อมไปสู่ความพอประมาณและความมีเหตุมีผล การจัดการผลผลิตเป็นเรื่องของความมีเหตุมีผลเพียงอย่างเดียว **ทั้งนี้มีการประกอบอาชีพเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ที่มีกล่าวถึงทั้ง 3 คุณลักษณะ** (แผนภาพที่ 2) นั้นย่อมสื่อความหมายถึงปัญหาของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงว่า **การสร้างความรู้ความเข้าใจและเน้นย้ำถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นถึงความสมดุลจากทั้ง 3 คุณลักษณะ** (พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน) โดยนำ 2 เงื่อนไขมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ **ยังไม่เพียงพอ คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยเนื้อแท้** แม้กระทั่งวิสาหกิจชุมชนเกษตรกร ซึ่งเป็นกลุ่มที่น่าจะนำมาใช้ได้ง่ายทั้งในระดับปัจเจกและระดับองค์กร ตามความเข้าใจของคนทั่วไป

แผนภาพที่ 2 ประเด็นความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 1

หมายเหตุ: คำตอบในแผนภาพเรียงลำดับตามความสำคัญ

วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 1 โครงการฯ ต้องการให้ กลุ่ม/สหกรณ์มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ และได้ประเมินถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศภายในองค์กรของตนเองในเบื้องต้น จึงได้ให้แต่ละกลุ่มอธิบายถึงวิธีปฏิบัติในด้านต่างๆ 9 ด้าน โดยตั้งเป็นหัวข้อกว้างๆ ได้แก่ 1) การใช้เทคโนโลยี 2) การใช้ทรัพยากร 3) การใช้แรงงาน 4) ขนาดการผลิต 5) แนวคิดเกี่ยวกับกำไร 6) ความซื่อสัตย์ 7) การบริหารความเสี่ยงด้านการผลิต 8) การบริหารความเสี่ยงด้านการเงิน และ 9) แหล่งวัตถุดิบและตลาดหลัก และพยายามสอดแทรก / จุดประกายความคิดโดยการตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับความสอดคล้องของวิธีปฏิบัติกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง และให้กลุ่ม / สหกรณ์ประเมินตนเองในเบื้องต้นด้วย ผลของกิจกรรมที่นำมาซึ่งวิธีปฏิบัติและแนวคิดที่น่าจะเป็นการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practices) ในแต่ละด้าน โดยสรุปดังนี้

1) การใช้เทคโนโลยี

ประเด็นและแนวคิดที่น่าสนใจในวิธีปฏิบัติด้านการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีดังนี้

- เทคโนโลยีที่นำมาใช้ต้องช่วยให้ประหยัด (แรงงาน เวลา ค่าใช้จ่าย) หรือเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น ในกรณีสหกรณ์โคนม สนับสนุนให้สมาชิกใช้เครื่องรีดนมแทนการใช้แรงคน ซึ่งนอกจากจะช่วยประหยัดเวลาแล้วยังช่วยลดการปนเปื้อนของเชื้ออื่นๆ ในน้ำนมดิบ และช่วยลดการเกิดการอักเสบของเต้านมด้วย

- เทคโนโลยีที่หมายความรวมถึงเทคนิคการผลิตด้วย เช่น ในสหกรณ์ลำไย มีการปรับเปลี่ยนการตัดแต่งทรงพุ่มต้นลำไยเพื่อให้ง่ายต่อการดูแลรักษา และเก็บเกี่ยว

- เทคโนโลยีที่ใช้ไม่จำเป็นต้องเป็นนวัตกรรมใหม่เสมอไป ดังเช่นการหันกลับไปใช้ซีเมนต์แทนโซดาไฟของกลุ่มกระดาศษาบ้านดงป่าซาง อันเนื่องมาจากราคาโซดาไฟสูงขึ้น แม้ว่าโซดาไฟจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าซีเมนต์ก็ตาม (โซดาไฟใช้เวลาแช่ 2 ชั่วโมง ส่วนซีเมนต์ 4 ชั่วโมง) อย่างไรก็ตาม กลุ่มฯ ยังคงมีการใช้โซดาไฟครึ่งหนึ่งของปริมาณการผลิต หรือการใช้พื้นที่ซึ่งหาได้ง่ายในท้องถิ่นเป็นพลังงานทดแทนก๊าซหุงต้มซึ่งมีราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องของกลุ่มทอผ้าบ้านเขี้ย

- การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับเทคโนโลยี สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม/สหกรณ์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งช่วยแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น

2) การใช้ทรัพยากร

คำตอบที่ได้จากกลุ่ม/สหกรณ์ มีประเด็นและแนวคิดที่สะท้อนถึงการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ดังนี้

- ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น หรือผลิตวัตถุดิบเองแทนการซื้อจากภายนอก
- เน้นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ (สวน) ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ปลูกพืชแซมในพื้นที่หลากหลายชนิดเพื่อเพิ่มรายได้ ปลูกพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นส่วนผสมน้ำหมัก เป็นต้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่นั้นๆ
- การนำของเหลือกลับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ใช้หญ้าเน่ากลับมาเป็นปุ๋ย

- ทรัพยากรในมุมมองของกลุ่ม/สหกรณ์ยังหมายถึงทรัพยากรบุคคลด้วย ทั้งนี้ในสหกรณ์โคนมไชยปราการ หมายความว่ารวมไปถึงบุตรหลานของสมาชิกด้วย ส่วนกลุ่มผ้าปักชาวเขาปางค่าได้ปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาสິงแวดล้อมให้แก่เยาวชนของหมู่บ้านผ่านการสอนและอนุรักษ์การย้อมสีด้วยวัสดุจากธรรมชาติ

เมื่อพิจารณาแยกตามกิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจ จะเห็นว่ากลุ่มผู้ผลิตอาหารแปรรูปพื้นบ้านมีแนวทางปฏิบัติในด้านทรัพยากรมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ครอบคลุมในด้านการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ผลิตวัตถุดิบเองหรือใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น แทนการซื้อจากภายนอก ใช้วัตถุดิบในการผลิตที่มีคุณภาพให้เกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุด เน้นการใช้วัตถุดิบที่มีมาตรฐานเพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ รวมถึงยังมีกระบวนการผลิตและจัดการของเหลือจากการผลิต

3) การใช้แรงงาน

ประเด็นและแนวคิดที่น่าสนใจในวิธีปฏิบัติด้านการใช้แรงงานที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

- มีการใช้แรงงานในครัวเรือน / ชุมชน เป็นหลัก และใน 3 กิจกรรมการผลิตที่มีการระบุชัดเจนว่าการใช้แรงงานของตนเองเป็นหลักคือ โคนม ส้ม และหัตถกรรมพื้นบ้าน

- กิจกรรมโคนม ส้ม และอาหารแปรรูปพื้นบ้าน มีการวางแผนการใช้แรงงาน

- กิจกรรมโคนม หัตถกรรม และอาหารแปรรูปพื้นบ้าน ได้คำนึงถึงการแบ่งงานตามความถนัดของแรงงานด้วย

- กิจกรรมข้าวและส้มพบว่ามีการลงแขก (เอามื้อ) ซึ่งแสดงถึงการช่วยเหลือ ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

- มีการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการใช้แรงงานคน นั่นคือคำนึงถึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ช่วยให้แรงงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และได้แย่งงานของแรงงานคน อาทิเช่น สหกรณ์โคนมส่งเสริมให้สมาชิกใช้เครื่องรีดนม และเครื่องอัดฟางข้าวเพื่อทุ่นแรง และให้แรงงานสามารถทำงานอย่างอื่นในฟาร์มได้มากขึ้น

- หมุนเวียนสลับเปลี่ยนสมาชิกเข้าทำงานในกิจกรรมของกลุ่มบ้านต้นผึ้งเป็นวิธีปฏิบัติหนึ่งที่ที่น่าสนใจในแง่การกระจายหน้าที่รับผิดชอบและการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งแสดงถึงความมีธรรมาภิบาลของกลุ่ม

อย่างไรก็ตามในบางกิจกรรมการผลิต อาทิ โคนม ยังมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานจากภายนอกชุมชนซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าว (เพราะมีความอดทนกับงานหนักมากกว่าแรงงานไทยและยอมรับค่าจ้างในอัตราที่ต่ำกว่า)

4) ขนาดการผลิต

ขนาดการผลิตที่ทุกกิจกรรมเห็นว่าเหมาะสมคือขนาดการผลิตที่ไม่เกินกำลังการผลิตของกลุ่ม ข้อสังเกตจากการนำเสนอคือ มี 5 ใน 21 กลุ่ม ที่สามารถระบุปริมาณการผลิตต่อครั้งของตนเองได้และมีวิธีการปฏิบัติเพื่อควบคุมปริมาณผลิตที่ชัดเจน เท่ากับเป็นการรู้เท่าทันการผลิตของตน และสะท้อนถึงความสามารถในการบริหารจัดการและขนาดตลาดที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม แต่ยังไม่ได้มีการชี้ชัดในทุกกลุ่มว่าอย่างไรที่เรียกว่าเกินกำลังการผลิตของกลุ่ม

ขนาดการผลิตตามความเห็นของแต่ละกิจกรรมที่แตกต่าง มีดังนี้ ในกลุ่มผู้ปลูกส้มพิจารณาขนาดการผลิตโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่สหกรณ์โคนมผลิตตามโควตาที่ได้รับการจัดสรร กลุ่มเกษตรกรรม

ยังยืนหยัดขายซึ่งผลิตข้าวเน้นถึงแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มคือผลิตเพื่อกินใช้ในครัวเรือน เหลือจึงขาย และกลุ่มดงป่าซางซึ่งผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านสร้างเครือข่ายการผลิตเพื่อกระจายคำสั่งซื้อ อันนับว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง หากคาดว่าไม่สามารถผลิตได้ทันตามคำสั่งซื้อ กลุ่มยังสามารถกระจายคำสั่งซื้อให้แก่กลุ่มในเครือข่ายผลิตได้

5) แนวคิดเกี่ยวกับกำไร

จากการนำเสนอเห็นว่า ทุกกลุ่มยังคงมุ่งหวังกำไรแต่เป็นกำไรที่ไม่สูงเกินไปเพื่อให้กลุ่มดำรงอยู่ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเช่นกลุ่มข้าวแต่นเกาะคาที่แม้ว่าราคาวัตถุดิบจะสูงขึ้นแต่กลุ่มยังคงขายสินค้าราคาเท่าเดิม

แนวคิดอื่นๆ เกี่ยวกับกำไรและวิธีปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นดังนี้

- ไม่คิดกำไรเกินควร ไม่ได้มุ่งหวังกำไรมากเกินไป ขอให้มีส่วนได้บ้าง เช่น 3 ใน 4 ของกลุ่มโคนมให้ *ความสำคัญของการมีอู่ข้าวมากกว่าการมีอาชีพ*

- มีการปฏิบัติเพื่อลดต้นทุนการผลิต ทั้งการนำกลับมาใช้ใหม่ (reuse) การแปรสภาพเป็นวัตถุดิบอื่น (recycle) การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการงานในฟาร์ม การปลูก/สร้างวัตถุดิบ ภายในกลุ่ม/ชุมชน

- ทราบต้นทุนของตนและรู้ราคากำไรแบบใด เช่นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหัตถกรรมพื้นบ้านและอาหารแปรรูปพื้นบ้านจะคิดกำไรแบบบวกกำไรส่วนเพิ่ม

- เน้นปริมาณขายจำนวนมากมากกว่ากำไรต่อหน่วย เช่นกลุ่มผู้ผลิตข้าวแต่นซึ่งมีการแข่งขันสูงในตลาด จึงเน้นเรื่องการรักษาส่วนแบ่งการตลาดมากกว่ากำไร

มีข้อนำสังเกตในกลุ่มลำไย ซึ่งเริ่มมีแนวคิดพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพเพื่อยกระดับราคาให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงธุรกิจที่ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยังยืนหยัดขาย (ข้าว) ยังคงให้ความสำคัญเรื่องการพออยู่พอกินและการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน

6) ความซื่อสัตย์

ทุกกิจกรรมการผลิตให้ความสำคัญกับ*การซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค*มากเป็นอันดับหนึ่ง (19 คำตอบ จาก 53 คำตอบ) ไม่ว่าจะเป็น การจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม เน้นความสะอาดต่อผู้บริโภค เน้นความปลอดภัยต่อผู้บริโภค เช่น ควบคุมวัตถุดิบเปื้อน ตรวจสอบคุณภาพสินค้าก่อนวางจำหน่าย ขายตามขนาดไม่มีการปลอมปน เป็นต้น รองลงมา ได้แก่ *การซื่อสัตย์ในการผลิต* ไม่ว่าจะเป็นการเน้นควบคุมมาตรฐานการผลิต มีการรีดนมให้ตรงเวลา มีการแยกแปลงเกษตรอินทรีย์ออกจากแปลงนาทั่วไป การตรวจสอบสินค้าทุกครั้งก่อนการส่งออก หรือแม้แต่การเลือกวัตถุดิบที่ดีที่สุดเพื่อนำมาผลิต

เกือบทุกกิจกรรม (ยกเว้นลำไย) กล่าวถึงการมี*ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อองค์กร* อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มลำไยมีการ*คำนึงถึงการรับผิดชอบต่อสังคม* และการซื่อสัตย์ต่อแหล่งเงินทุน โดยต้องชำระเงินให้ตรงตามกำหนด

นอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มโคนมให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์มากที่สุดทั้งต่อผู้บริโภค ต่อการผลิต และต่อองค์กร ซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะของผลิตภัณฑ์น้ำนมดิบซึ่งมีอายุสั้น ง่ายต่อการติดเชื้อปลอมปน อีกทั้งต้องรวมกันขายจึงต้องมีมาตรการตรวจสอบที่มีคุณภาพ และอาศัยความซื่อสัตย์ของผู้ผลิตเอง ดังจะเห็นได้

จากสหกรณ์โคนมแม่วางสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของน้ำนมได้ และมีมาตรการลงโทษสมาชิกที่น้ำนมมีเชื้อปลอมปน โดยต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่สมาชิกรายอื่นๆ ที่ไม่สามารถขายน้ำนมได้ในครั้งนั้น เป็นต้น

กลุ่มต่างๆ ได้อธิบายความหมายของความซื่อสัตย์ไว้หลายประเด็น ดังนี้

- ความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค: สะท้อนผ่านผลิตภัณฑ์มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ (การได้มาตรฐาน การชนะการประกวด) การเลือกซื้อวัตถุดิบที่มั่นใจได้ ก่อนที่จะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดมีการทดลองผลิต ทดสอบก่อนผลิตเพื่อขายหรือใช้ในกลุ่มก่อน เลือกวัตถุดิบที่มีมาตรฐาน และใช้สัดส่วนตามที่กำหนด เก็บผลผลิตในระยะปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคตามจริง “ถ้าใช้สารเคมีก็บอกว่าใช้ ไม่ใช้ก็บอกว่าไม่ใช้” จำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม ไม่เอากำไรมากเกินไป น้ำหนักตรงตามที่ระบุในฉลาก มีการควบคุมคุณภาพ รสชาติ ความสะอาด มีการหยุดดินนมหลังใช้ยาตามที่แพทย์กำหนด

- ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง: รักษาระเบียบวินัยในการส่งนม ไม่ลัดคิว ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบ ไม่ใช้สารเคมีในสวน (สมาชิกบางคนยังใช้สารเคมีอยู่ แต่สหกรณ์ไม่รับซื้อ จนกว่าจะแน่ใจว่าไม่มีการใช้)

- ความซื่อสัตย์ต่อองค์กร: มีการลงทุนร่วมทุน มีการจัดสรรงานตามความเหมาะสมของสมาชิก มีการเก็บตัวอย่างของผลิตภัณฑ์เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ กลุ่มมีความโปร่งใส สมาชิกสามารถรับรู้และตรวจสอบได้ทุกกระบวนการ (การเงิน ค่าจ้างแรงงาน) มีการปันผลให้แก่สมาชิก และจัดสรรให้แก่หมู่บ้าน มีความสามัคคี ซึ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความมีธรรมาภิบาลของกลุ่ม/สหกรณ์

7) การบริหารความเสี่ยงด้านการผลิต

การบริหารความเสี่ยงในการผลิตมีคำตอบค่อนข้างกระจายตัว ขึ้นอยู่กับรูปแบบการผลิต โดยกลุ่มอาหารแปรรูปพื้นบ้านเป็นกลุ่มที่มีการปฏิบัติเพื่อกระจายความเสี่ยงด้านการผลิตมากที่สุด (10 คำตอบจาก 37 คำตอบ) แนวทางและวิธีปฏิบัติเพื่อบริหารความเสี่ยงด้านการผลิตที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นดังนี้

- **การมีมาตรฐานการผลิต** มีการตรวจสอบวัตถุดิบในการผลิต และตรวจสอบการแต่งกายของคนงานและความสะอาด เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการผลิต

- **การมีผลิตภัณฑ์หลากหลาย** ให้ผู้บริโภคเลือกสรร **หรือการปลูกพืชหลากหลาย** ผสมผสานในแปลง/สวน

- **การเฝ้าระวังโรคแมลงอย่างสม่ำเสมอ**

- **การวางแผนการผลิต** โดยสหกรณ์โคนมให้ความสำคัญกับวิธีปฏิบัตินี้มากที่สุด โดยมีการควบคุมปริมาณน้ำนมด้วยการไม่รับสมาชิกเพิ่ม หรือวางแผนควบคุมอัตราการคลอดของแม่โค เพื่อป้องกันปริมาณน้ำนมเกินโควตาที่กำหนด นอกจากนี้ยังมีการจัดหาแม่วัวทดแทน และกักตุนวัตถุดิบตามฤดูกาลเพื่อป้องกันการขาดแคลนอาหารสัตว์ หรืออาหารสัตว์มีราคาแพงนอกฤดูอีกด้วย นอกเหนือจากสหกรณ์โคนมแล้วยังมีกลุ่มผู้ปลูกลำไยและผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านที่เห็นความสำคัญของการวางแผนการผลิตด้วยเช่นกัน

- **การสร้างเครือข่ายการผลิต** ในกลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรมเพื่อกระจายคำสั่งซื้อจำนวนมากได้

ข้อสังเกตจากการนำเสนอ

- บางกลุ่มกล่าวถึงการบริหารความเสี่ยงการผลิตในแง่ของการเป็นภูมิคุ้มกัน โดยเห็นว่าสิ่งที่ทำได้จากภายนอกเพื่อป้องกันความเสี่ยงได้แก่ การสร้างตลาดในชุมชน การเข้าถึงผู้บริโภค และการแปรรูปสินค้าเกษตรในพื้นที่

- การวางแผนการผลิตมีความแตกต่างกันไปตามกิจกรรมหลัก เช่นสหกรณ์โคนมมีการรวมตัวกันของสหกรณ์ เป็นชุมชนสหกรณ์ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับโรงงานผลิตนม UHT และประสานกับหน่วยงานรัฐเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ในการรับซื้อนม และเห็นว่าการใช้เครือข่ายสร้างภูมิคุ้มกัน ในสหกรณ์และตลาดกลางลำไยค่อยๆ เห็นว่าแบ่งการผลิตเป็น 3 รอบการผลิต ใน 1 ปี (ก่อนฤดู ในฤดู หลังฤดู) โดยจัดสรรปริมาณการผลิตที่จะออกสู่ตลาดในแต่ละรอบโดยพิจารณาความต้องการของตลาดประเทศจีนเป็นหลัก ซึ่งในการผลิตยังคงใช้พื้นที่ผลิตเท่าเดิม และใช้แรงงานเท่าเดิม ทั้งนี้คาดว่าจะเป็นการกระจายผลผลิต และช่วยให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้น แต่เกษตรกรต้องเรียนรู้เรื่องการทำให้ลำไยออกดอก 3 ฤดูได้ นอกจากนี้การหลีกเลี่ยงความเสี่ยง สามารถทำได้ด้วยการพยายามลดต้นทุน ทำให้ต้นทุนต่ำ ซึ่งต้องอาศัยการจัดการที่ดีในด้านการดูแลรักษา และการใช้เทคนิคการผลิตต่าง ๆ ที่ชัดเจน (รู้จริงและทำจริง)

- มีสองกิจกรรมการผลิตที่เห็นว่าการบริหารความเสี่ยงด้านการผลิต มีภาครัฐเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องที่สำคัญในการเข้ามาแก้ปัญหาของระบบ คือโคนมซึ่งได้รับการแก้ไขแล้ว โดยการแทรกแซงของรัฐด้วยระบบการกำหนดโควตา และลำไยซึ่งกำลังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการผลักดันให้มีการกำหนดเป็น พรก. และมีสถาบันผู้รับผิดชอบโดยตรง (เฉพาะเรื่องลำไย)

8) การบริหารความเสี่ยงด้านการเงิน

- **การจัดทำบัญชีรับจ่าย และสามารถตรวจสอบได้** นอกเหนือจากบัญชีรับจ่ายแล้วในกลุ่มอาหารแปรรูปพื้นบ้านและสหกรณ์โคนม ยังมีระบบบัญชีอื่นๆ เช่นบัญชีสินค้าคงคลัง วัตถุประสงค์ และบัญชีเบิกจ่ายสินค้า เป็นต้น

- **ข้อมูลตลาดที่เกี่ยวข้องทั้งตลาดผลผลิตและตลาดวัตถุดิบ** เช่น ทราบแหล่งที่มาของแรงงานและวัตถุดิบคุณภาพดีและมีราคาที่เหมาะสม ทราบความต้องการของตลาด เพื่อให้ทราบแนวโน้มปริมาณการผลิต (ในนอกฤดู)

- **การทำสัญญาซื้อขาย** (น้ำมันดิบ) **ล่วงหน้า** ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่กลุ่มเห็นว่าช่วยลดความเสี่ยงด้านการเงินได้มากที่สุด

- **การระดมทุนภายในกลุ่ม** เน้นการลงทุนโดยใช้เงินกู้ยืมที่น้อยที่สุด กระจายจ่ายด้วยการแลกเปลี่ยนข้าวในหมู่สมาชิก และมีกลุ่มออมทรัพย์ และ

- มีบางกลุ่มเห็นว่า**การสนับสนุนของภาครัฐ**ช่วยลดความเสี่ยงด้านการเงินได้ ซึ่งควรมีการหาคำตอบต่อไปว่ารูปแบบการสนับสนุนอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

9) แหล่งวัตถุดิบและตลาดหลัก

ทุกกิจกรรมการผลิตมีการใช้/ซื้อวัตถุดิบภายในชุมชน และใช้การรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ทางด้านวัตถุดิบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรวมกันซื้อวัตถุดิบ เช่นเดียวกับในด้านตลาดของโคนม

อัตลักษณ์

เพื่อให้กลุ่ม/สหกรณ์เข้าใจถึงความหมายของคำว่า "อัตลักษณ์" และจุดประกายความคิดให้กลุ่ม/สหกรณ์ได้เริ่มค้นหาและได้ประเมินถึงอัตลักษณ์ของตนเองในเบื้องต้น และประโยชน์จากการใช้อัตลักษณ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่กลุ่ม/สหกรณ์ โครงการฯ ใช้วิธีการระดมสมองโดยไม่แยกกลุ่มย่อย ในส่วนของ "ความหมายของอัตลักษณ์" และระดมสมองแบบแยกตามกลุ่ม/สหกรณ์เพื่อหาอัตลักษณ์ของตนเอง

ผลการค้นหาความหมายของคำว่า "อัตลักษณ์" และความสามารถในการค้นพบอัตลักษณ์ของตนเองแตกต่างกันไปตามพื้นความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หรือภูมิหลังของชุมชนตนเอง และความสามารถขุดคุ้ยและนำมาผูกโยงเพื่อสะท้อนเป็นจุดเด่นของกลุ่ม/สหกรณ์ของตนเอง จากการสังเกตการณ์ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจกับประเด็นคำถามที่โครงการฯ ตั้งขึ้นว่า "อัตลักษณ์ คืออะไร" และการค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองนับเป็นสิ่งใหม่ที่ผู้เข้าร่วมเวทีแต่ละกลุ่มมีความตื่นตัวในการระดมสมองมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ

จากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องอัตลักษณ์ พบว่าบางกลุ่ม (ส่วนน้อย ประมาณ 3 กลุ่ม) ได้พบอัตลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน เช่น

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานจากภาคอีสานมาอยู่เมืองเหนือ แต่ยังคงรักษาสิ่งที่แสดงถึงรากเหง้าของตนไว้ได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยมีพื้นที่ทั้งพื้นที่ราบลุ่มน้ำกว๊านพะเยา ดินสมบูรณ์และภูเขาซึ่งเป็นป่าและต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีหน้าผาเทวดาซึ่งมีความลาดชันที่สุดในประเทศไทย (90 องศา) ซึ่งกลุ่มได้สรุปเป็นคำขวัญ หรือสโลแกนของตนเองว่า "สิ่งแวดล้อมดี ข้าวอินทรีย์ใหม่ราษฎร์บำรุง"

สหกรณ์เกษตรอินทรีย์ศรีเมืองฝาง เป็นสหกรณ์ที่ปลูกส้มอินทรีย์ที่มีความพยายามและมีความสามัคคีกันสามารถผลิตส้มคุณภาพดี รสชาติอร่อย สมาชิกมีแหล่งทำกินกระจายตามแม่น้ำหลากสาย ครอบคลุมทั้ง 3 อำเภอ คือ อำเภอฝาง อำเภอแม่สาย และอำเภอไชยปราการ โดยในการทำเกษตรมีการใช้น้ำจากแม่น้ำ 8 สาย คือ แม่สาว แม่มาว หัวยุง หนองควายกะ แม่नावาง แม่หลักหมื่น แม่ทะลบ และน้ำฝาง ดังนั้นสหกรณ์จึงลงความเห็นร่วมกันว่า สโลแกนของตนเอง คือ "ส้มแปดสายน้ำ"

และบางกลุ่มได้นำผลของจากกิจกรรมอัตลักษณ์ไปปรับใช้แล้ว คือกลุ่มข้าวแต่นออำพันธ์ ได้นำสโลแกน "กรอบ อร่อย ไม่ปรานีใคร" ไปพัฒนาเป็นฉลากบนบรรจุภัณฑ์ใหม่ของกลุ่ม ในขณะที่กลุ่มสวนใหญ่ (13 กลุ่ม) ยังไม่สามารถค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองได้ และยังคงพยายามค้นหาต่อไป ทั้งนี้แม้ว่าจะไม่พบอัตลักษณ์ของกลุ่ม แต่ก็เป็นการจุดประกายความคิดเรื่องการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการผลิตของกลุ่ม เพื่อประโยชน์ในอนาคตต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากข้างต้นในเรื่อง "ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง" ทั้งจากการประมวลข้อมูลทุติยภูมิและจากผลของเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 1 พอจะอธิบายผลได้ว่าบุคคลทั่วไปซึ่งยังไม่เข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ และยังไม่ชัดเจนนักในแง่ของการนำไปปรับใช้ ปัญหาคือ **การสร้างความเข้าใจและเน้นย้ำถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นถึงความสมดุลจากทั้ง 3 คุณลักษณะ** (พอประมาณ มีเหตุมีผล และมี

ภูมิคุ้มกัน) โดยนำ 2 เงื่อนไข (ความรู้และคุณธรรม) มาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ **ยังไม่เพียงพอ คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยเนื้อแท้**

การค้นหาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งที่ 1 นี้ เป็นเพียงกิจกรรมขั้นต้นที่มุ่งเน้นให้กลุ่ม/สหกรณ์มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ และจุดประกายความคิดในกลุ่ม/สหกรณ์ได้ตระหนักถึงการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการระบบการผลิตของตนเอง ข้อมูลจากกิจกรรมบอกได้เพียงประเด็นและแนวคิดที่น่าสนใจในวิธีปฏิบัติทั้ง 9 ด้าน แต่ยังไม่สามารถสังเคราะห์ผลในแต่ละกิจกรรมการผลิตทั้ง 6 กิจกรรมหลักได้ ซึ่งยังต้องมีการศึกษาในขั้นตอนต่อไปของโครงการฯ

ทำนองเดียวกันกับอัตลักษณ์ซึ่งแม้ว่ากลุ่มส่วนใหญ่ยังไม่สามารถค้นหาอัตลักษณ์ได้ แต่กิจกรรมของโครงการฯ ก็ได้จุดประกายให้กลุ่ม/สหกรณ์ได้หันมาสนใจค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองและนำมาปรับใช้เพื่อประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกลุ่ม/สหกรณ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง*. 2546. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.sufficiency-economy.grandplanet.com>, 27 กรกฎาคม 2549.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. *การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.sufficiencyeconomy.org/show.php?id=2>, 20 กรกฎาคม 2549.

ประเวศ วะสี. *เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน. 2542.

ปัฐมา สิทธิชัยและคณะ. *โครงการสังเคราะห์สภาพปัญหาเกษตรกรกับการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546.

พิกุลทอง เกษมสันต์ ศุภลักษณ์ จันทร์เจริญ และไพฑูริย์ พัชรอาภา. *รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรที่ได้รับ การสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคมสวัสดิการในโครงการรวมน้ำ+ใจ ถวายในหลวง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2546.

สวนดุสิตโพล. *รายงานการสำรวจความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. [ระบบออนไลน์] www.sufficiencyeconomy.org 1 มีนาคม 2549. 2547.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. *การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ฉบับรวมชุด*. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ. 2544.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.sufficiencyeconomy.org/show.php?id=7>, 27 กรกฎาคม 2549.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2542.

ไสว บุญมา. เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิปัญญาชาติไทย. กรุงเทพฯ: พีเอ็ดฟิ่ง. 2543.

อภิชัย พันธเสน และคณะ. รายงานการวิจัยการยกระดับอุตสาหกรรมไทยอย่างก้าวกระโดดโดยวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ และการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2545.

อารี วิบูลย์พงศ์ ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์และคณะ. รายงานความก้าวหน้า ระยะ 6 เดือน โครงการระบบการผลิตเกษตร และวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2549.